پێناسەو تیۆری ناسیۆنالیزم

دۆسیەی ناسیۆنالیزم

ئا :ئارام عەلی سەعید

۲-۲

د. بورهان یاسین

ڕۆژنامە: ئایا ناسیۆنالیزمبوون لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی دی خەسڵەتو تایبەتمەندێتی جیاوازی هەیە یاخود کۆمەڵێک بنەماو فاکتەری چەسپاو هەیە کە لە هەموو شوێنێکدا پێوەر بێت بۆ چەمکی ناسیۆنالیزم؟

ب. یاسین: بەڵێ وایە، وە هێزی ناسیۆنالیزمو گرنگیشی تا ڕادەیەکی زۆر لەوەدایە. هەڵبەتە ئاشکراتر بڵێین ئەو هەمەڕەنگیە لە ڕووی خەسڵەتو تایبەتمەندیو ناوەڕۆکی ناسیۆنالیزم چەند لە جیاوازیە مێژووییەکان لە قۆناغێک بۆ قۆناغێکی تر پێهەڵدەگرێ ئەوەندەش پێ لە ڕووی هەمەڕەنگی ئاسۆیی هـەڵـدەگرێ؛ ئاسۆیی بەو مانایەی کە لە هەمان کاتو ساتدا، بـەڵام لە جێگەیەک بۆ جێگەیەک وە لە وڵاتێک بۆ وڵاتێکی تر ماناو تایبەتمەندی ناسیۆنالیزم گۆڕاوە. لە ڕاستیدا ئەو هەمەڕەنگیە تەنانەت لە ئاستی ناوخۆی یەک دانە کۆمەڵگاو یەک ناسیۆنالیزمیشدا ڕەنگی داوەتەوەو گرنگی ڕەنگدانەوەشی هەبووە: بۆ نموونە لە ئاستی هەمان کۆمەڵگەدا هەندێک بۆچوون دینو ناسیۆنالیزم بەیەکەوەگرێدەدەن،هەندێکیتریان فکری چەپو ناسیۆنالیزم بەیەکەوە دەسازێنن لەناو هەمان پرۆگرامی سیاسیدا، بەڵام هەندێکی تر ناسیۆنالیزم دوور ڕادەگرن لە کاریگەری ئایدیۆلۆژی تر. لەلایەکی تـرەوە دەکـرێ حیزبێک یا بزاڤێکی کۆمەڵایەتی بەپێی گۆڕانکاریەکان لە زەمەندا لە ئاراستەی جیاجیادا گۆڕانکاری بەسەر بیروبۆچوونو پرۆگرامیدا بێت، هەندێک جار لەبەر هۆی فکریو هەندێ جاری تریش لەبەر هۆی پراگماتی ڕووت.

لەهەمان کاتدا دەبـێ ئەوە لەبیر نەکەین کە بـەردەوام شتی هاوبەش هەن جا چ لە ئاستی پێناسەی ئەکادیمی بۆ چەمکی ناسیۆنالیزم وە چ لە ئاستی پراکتیکی سیاسەتە نەتەوەییەکان یا ئەو سیاسەتانەی بەهەرحاڵ بەناوی نەتەوەو نەتەوەبوونەوە بانگەشەیان بۆدەکرێو پیادەدەکرێن. دیارە هەر لەو چوارچێوەیەدا دەبێ بگوترێ کە لە زەمەنی ئێمەدا کە زۆر کەس لە پسپۆڕو ئەوانەی کاری ڕۆژانەیان سیاسەتکردنە جەختدەکەنەوە کە ساتەوەختی ئێمە ساتەوەختی گلۆبالیزمەو بەو مانایەش لە هەردوو قۆڵەکانی بیرکردنەوە (پسپۆڕو سیاسی) پێیان باشە گرنگی ئەو تەوژمی گلۆبالیزمە ببینەو لەو چوارچێوەیەدا پـێداچوونـەوە بـە بۆچوونەکانو سیاسیەتەکان لـەگـەڵ ڕۆحـی ئەو زەمەنەدا بگونجێنن، یەکێکیش لەو شتانەی کە ڕاستەوخۆ دەکەوێتە بەر تەوژمی گلۆبالیزمو دەکەوێتە پەیوەندی لەگەڵیدا لە ڕووی فکریو کولتوریو کۆمەڵایەتیو ئابووریو شۆڕش لە بواری پەیوەندیەکاندا، ناسیۆنالیزمە. جا هەرئەوەشە، بۆ نموونە، دەبێتە هۆکاری گۆڕانکاری بەسەر دیاردەی ناسیۆنالیزم وەک ئایدیۆلۆژیاو پرۆگرامی سیاسیو بزاڤی کۆمەڵایەتی. لەم بارەیەشەوە ئـەوە بە دەرفـەت دەزانم کە بڵێم بەر لە ساڵانێک باسێکیم کـردوە (کە چاپنەکراوە) دەربـارەی ناسیۆنالیزمی کـوردیو گلۆبالیزم وە لەوێدا دەڵێم کە هەڵگرانی بیری ناسیۆنالیزمی کوردی لەبەر حاڵەتێکدان کە دەبێ لە ڕۆشنایی تەحەدداکانی گلۆبالیزم یەکبوونێکی ئۆرگانێکی لە دژایەتیەکاندا ببینن؛ نەک هەر ئەوە بەڵکو هەوڵیش بدەن بە نزیکبوونەوەیەکی تەندروستانە لە کێشەی یەکبوونی دژایەتیەکان نزیکببنەوە. لە ڕاستیدا ناسیۆنالیزم خۆی هەر لە سەرهەڵدانیو لە گەشەکردنو بەردەوامیدا کۆمەڵێ دژایـەتـی لـەخـۆدەگرێ، بـەڵام ئەو دژایەتیانە لە زەمەنی گلۆبالیزمدا دەچنە ئاستێکی ترەوەو چڕ دەبنەوە، بەڵام هەندێکیش لەو دژایەتیانە زۆر تازەن.

ڕۆژنامە: بە بۆچوونی ئێوە ناسیۆنالیزم ئینتیمایە بۆ نەتەوەو هەستی نەتەوایەتی یاخود چەمکێکی سیاسیو فیکرییو کۆمەڵایەتییە؟ لەکاتێکدا هەندێ لەنووسەران بڕوایانوایە هەستی نەتەوە دیاردەیەکی سروشتییەو پەیوەستە بە بوونی مرۆڤەوەو لێی جیا نابێتەوە؟

ب. یاسین: مەسەلەی ئینتیما زۆر قسەی لەسەر کـراوەو دەکـرێ، وە ناشکرێ هەروا بە دابڕاوی لە هەندێ مەسەلەی تری گرنگی وەک بۆ نموونە ناسنامە باسیان لێوە بکرێ. ئەگەر ئینتیما لە ئاستە کولتوریەکەیەوە وەربگرین وە باس لە قۆناغی بەر لە بە سیاسیکردن (politicization)ی مەسەلەی ئینتیما بکەین ئەوا دەتوانین باس لە ئینتیماو ناسنامە بکەین وەک حاڵەت، بەو مانایەش بە قۆناغی بەر لە بە سیاسیکردنو کارکردن لەگەڵ ئینتیماو ناسنامە وەک ئامراز لە دیسکۆرس (گوتار)و پرۆگرامی ناسیۆنالیزمدا. ناسنامە بـەر لـە «دۆزیـنـەوە»و چالاککردنی بە مەبەستێکی سیاسی لە چوارچێوەی دیسکۆرسی ناسیۆنالیزمدا زیاتر حاڵەتێکی کۆمەڵایەتیە کە بە مانایەکی نزیکتر دەتوانین پێی بڵێین ئێتنیە (ethnicity) کاتێکیش ئەو حاڵەتی بە ئێتنیبوونە بە سیاسیدەکرێ ئەو کاتە ئیتر باس لە ئێتنیە نییە، بەڵکو لە نەتەوەیە (یا خەملاندنیەتی). بەو مانایەش لەو قۆناغەدا ئینتیما دەبێتە ئینتیما بۆ نەتەوە، واتـە لە ئاستیو ڕەهەندی کۆمەڵایەتی (کە حاڵەتە) دەچـێ بۆ ئاستێکی سەرترو ڕەهەندێکی سیاسیو فکری لەخۆدەگرێ. جا هەر لێرەدایە ئەو کێشە فکریە لە بواری ناسیۆنالیزمو بابەتە پەیوەندیدارەکان دەردەکەوێ کە ئەویش ئەو پرسیارەیە کە ئایا نەتەوە بەر لە ناسیۆنالیزمە یا بە پێچەوانەوە نەتەوە بەرهەمی ناسیۆنالیزمە بەو مانایەی کە بەنەدیکت ئەندرسەن بۆی دەچێ نەتەوە کۆمەڵگەی تەسەورکراوە کە ئەویش بەرهەمی دیسکۆرسێکی ناسیۆنالیستیو بەرجەستەبوونی کۆمەڵایەتی ئەو دیسکۆرسەیە.

بەشی دووەمـی پرسیارەکەتان دەکەوێتە پەیوەندی چڕەوە لەگەڵ ئەوەی کە ئێستا گوترا. من وادەزانم هەستکردنی تاک بەوەی کە بەشێکە لـە «کـۆمـەڵـگـەیـەک»، لـە ڕێـگـەی جەختکردنەوە لەسەر هەندێ توخم یا نیشانە (marker)ی بەیەکەوە گرێدانی تاکەکانی کۆمەڵگە، دەتوانێ دوو ئاستی هەبێ ئەوەی کە هەستی ئینتیمایە بۆ کۆمەڵێک بەر لە قۆناغی نەتەوە، وە ئەوەی دوای بەنەتەوە بوون (دیارە مەبەست لە مانا سیاسیەکەی بـەنـەتـەوەبـوونـە). ئـەوەی کە زۆر جێگەی سەرنجە ئەوەیە کە زۆرانێک لە پسپۆڕانی بـواری کۆمەڵناسیو کولتورناسیو بواری زانستی سیاسەت بـەرەوڕووی پرسیارێک بوونەتەوە کە ئەویش ئەوەیە: ئایا کاتێک تەوژمی گلۆبالیزم لەوپەڕی بەهێزی دایەو ئەو تەوژمە بۆتە هۆی نەک هەر لاوازبوونی دەوڵـەت-نـەتـەوە، کەچی ناسنامەو هەست بە ئینتیما بەگشتی بە پەیوەندی لەگەڵ (یا ڕاستتر بڵێین کاردانەوە بۆ) ئەو تەوژمە گرنگی ناسنامەو هەستی ئینتیما بە توندی سەریهەڵداوەتەوە؟ یەکێ لە وەڵامـە گرنگەکان بۆ ئەو پرسیارە ئەوەیە کە ئەگەرچی ناسنامەو ئینتیما لە مانا سیاسیەکەی (بە پەیوەندی لەگەڵ بابەتی دەوڵەت-نەتەوە)دا هەندێ گرنگی خۆی لەدەستداوە ئەوا لە لایەکی ترەوە گرنگی کۆمەڵایەتی ناسنامەو ئینتیما نەک هەر ماوە، بەڵکو بەهێزتر بۆتەوە. تێگەیشتنێکیش بۆ ئەوە بەو مانایەیە کە ئینتیما بۆ کۆمەڵێک خەڵک (collective)ێکەوە وەکو حاڵەت زۆر بەر لە قۆناغی نەتەوەو بەنەتەوەبوون پێداویستیەکی مرۆیی-کۆمەڵایەتی بووە. لە ڕاستیدا بۆ وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارە دەکرێ بگەڕێینەوە بۆ هەندێ بۆچوونی فکریو فەلسەفی دێرین کە دەربارەی مرۆڤ کراون لەوانەش بۆ نموونە گوتەی فەیلەسوفی یۆنانی ئەرستۆ کاتێ دەڵێ مرۆڤ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتیە. بەم مانایەش جیا لە زۆر فەیلەسوفی تر کە لە پێناسەکردنی مـرۆڤ جەختیان لەسەر شتی تر کردۆتەوە وەک بۆ نموونە مارکسو جەختکردنەوە لەسەر توانای مرۆڤ بۆ بەرهەمهێنانی ئالەتو....هتد. کەواتە ئەو خۆبەستنەوەیەی تاک بە کۆمەڵ ڕیشەی زۆر کۆنی مرۆیی-کۆمەڵایەتی هەن کە هی بەر لە کۆمەڵگەو سیاسەتی مۆدێرنن؛ دیارە لە فەترەی مۆدێرن بـەڵـکو بـگـرە پـۆسـت مۆدێرنیش بەردەوامیان هەیە.

ڕۆژنامە: پێتوایە ناسیۆنالیزمی کوردی وەکـو ئـەوەی دەوتـرێـت لـەو کاتەوەی سەریهەڵداوە لەڕووی کردەییەوە لە مێژووی سیاسیی کورددا ئامانجەکانی ناسیۆنالیزمی وەکو چەمکێکی فیکرییو سیاسیی لە خۆیدا هێنابێتە دی؟

لە ڕاستیدا ئەو پرسیارەتان بۆخۆی پێویستی بە تەوەرێکی تایبەتی هەیە، چونکە هەرنەبێ ئەو کێشەیە دەبێ لە سێ ڕەهەندی گرنگەوە بۆی بچیت: ١) ناسیۆنالیزمی کـوردی لە ئاستی کوردستانی گەورە، بەتایبەتی لەدوای قۆناغی لـەنـاوچـوونـی سیستەمی ئیمپراتۆریو حوکمڕانی «تەقلیدی»، ئەو سیستەمەی کە زۆرجار هی فراوانکردنی دائیرەی سیاسەتی عەشیرەت بووەو هاتنە کایەی سیستەمی دەوڵەتی مۆدێرن لە ١٩٢٠کانی سەدەی ڕابردووەوە؛ ٢) لە ئاستی هەر پارچەیەکی کوردستان بە تایبەتمەندیە کولتوریو سیاسیەکانی ئەو پارچانەوە؛ ٣)ناسیۆنالیزمی کوردی چی بـەسـەردێت لە قۆناغی دوای بەدەستهێنانی دەسەڵاتی سیاسی کە ئەویش وەک ئەمری واقیع ڕوویداوە لە باشووری کوردستان لە (١٩٩٢)ەوە.

بـەهـەرحـاڵ بـۆ ئـەوەی مـرۆڤ بتوانێت لـە وەڵامـدانـەوەی ئەو پـرسـیـارەتـان نزیکبێتەوە دەبـێ کرۆکی ناسیۆنالیزم واتـە گەیشتن بە دەوڵـەت یا دەوڵەت-نەتەوە وەکو ئامانجی سەرەکی لەبەرچاوبگیرێ. لە ڕاستیدا ناسیۆنالیزمی کوردی هەر لە سەرەتای ١٩٢٠کانەوە بـەرەوڕووی دوو ئەلتەرناتیڤ بوویەوە: ١) کردنی بەدەوڵەتبوونو دەوڵەتی نەتەوەیی بە ئامانجی پرۆگرامی سیاسی وە یا ٢) دژەکەی کە ئەویش پەسەندکردنی ئەلتەرناتیڤێکی تر بوو واتە ئۆتۆنۆمی، بەو مانایەش قەبوڵکردنی حاڵەتی دابـەشـکـردن (بگرە بەپێی هەندێ بـۆچـوون حاڵەتی داگـیـرکـردن)ی کوردستان لەلایەن چەند دەوڵەتێکەوەو دابەشبوونی بوونی نەتەوەی کورد.

ئـاشـکـرایـە کـە ڕەوتـــی گشتی بزاڤی سیاسی (یا ڕاستتر بڵێین بزاڤە سیاسیەکانی) کوردستان لە پێشوەچوونێکی دوورو درێژ وە لە ڕێگەی قەبوڵکردنی ئەو دابەشکردنە بەتایبەتی لە ڕێـگـەی هەڵبژاردنی ئەلتەرناتیڤی دووەم، واتە ئۆتۆنۆمی، بەرەوڕووی ئەو حاڵەتە بووەتەوە کە ئەویش ئەوەیە کە کورد هەرنەبێ لە ڕووی سیاسیەوە ترسی ئەوە هەیە هەتتا بگرە بۆچوونێکی ئەوهاش هەیە کە بووبێت بە چەند گەلێک لەبری یەک گـەل. ئاشکرایە کە بۆچوونی وەک ئەوەی کوردستانی خۆمو کوردستانی خۆی یا کوردستانی خۆمان بەرامبەر کوردستانی خۆیان ئەو حاڵەتە لە ئاستێکی فیکریو سیاسیدا بەرجەستە دەکا. بە باوەڕی خۆم خستنە ڕووی مەسەلەکان بەو شێوەیە کە کوردستانی من هی ئەو نییە وە ئەو (ئەوان) بۆیان نیە کوردستانی «من یا ئێمەیە» بە هی خۆی یا خۆیان بزانن، دەرهاوێشتەی حالـەت یا ڕووداوێـکـی کوتوپڕی سیاسی نیە، بەڵکو دەربڕی قەناعەتێکە کە دەیان ساڵە بەرجەستە بووە نەک هەر لە ئاستی سیاسەتە عەمەلیەکاندا، بەڵکو لە کولتورێکی سیاسیدا کە من پێم گوتوە ئۆتۆنۆمیزم. ئەوە لەسەر ئاستی پەیوەندیو هەڵوەستە فکریو سیاسیەکە لەنێوان ناسیۆنالیزمی کوردی لەلایەک وە ڕژێمەکانی ناوەند لەلایەکی ترەوە.

> **ناسیۆنالیزمی کوردی ڕوو بە دەرەوە شتێکی یەکجار نێگەتیڤ بووەو لەناوخۆش ناوچەخوازیو زاراوەخوازیو عەشیرەتگەری بەهێزکردووە**

بەڵام گرنگە ئەوە لەبیر نەکەین کە تەنها دابەشکردنی کوردستان لەلایەن ژمـارەیـەک دەوڵـەتـەوە تەنها گرفت نین بۆ دیـاردەو حاڵەتی پەرتەوازی لەناو بزاڤی ناسیۆنالیستی کوردیدا. بە مانایەکی تر جگە لەوەی کە گرنگە هەوڵبدەین لە دیـاردەی ئۆتۆنۆمیزم بگەین وەکو دروشمی سیاسی ڕوو لە دەرەوە، ئەوەش گرنگە پەنجە بۆ ئەوە ڕابکێشین کە تەنها تێگەیشتن لەو حاڵەتە تێری ئەوە ناکات کە لە حاڵەتی لاوازیو پەرتەوازەیی بزاڤی ناسیۆنالیستی کوردی (لە تەواوی کوردستانی گەورە وە لە هەر پارچەیەکی کوردستان) بگەین. بە باوەڕی من لە ئاوڕدانەوەیەکی بە پەلە لە بنەما کۆمەڵایەتیو فکریو سیاسیەکانی ناسیۆنالیزمی کوردی وە لە میکانیزمی کارکردنی بزاڤە ناسیۆنالیستیە کوردیەکان هەرنەبێ دوو کێشەی زۆر جدیمان بەرچاو دەکەوێ کە چارەسەرکردنی ئەو دوو کێشەیە دەتـوانـێ لەلایەکەوە ناسیۆنالیزمی کـوردی بۆ ئـەوڕوی خـۆی بەهێز بـکـات وە لەلایەکی تریشەوە دەتوانێ ئاسۆی بـەردەوام بـوونو تەندروستبوونو توانای بەرەوڕووبوونەوەی تەحەدداو پێداویستیە فکریو سیاسیەکانی دوارۆژیشی پێببەخشێ:

١) کێشەی نادیموکراتیبوونی هێزە کوردیەکان بەرامبەر بە یەکتر، لەکاتێکدا وە ئەوەش پارادۆکسێکە کە دیموکراتی بۆ وە لەگەڵ نەتەوەی سەردەستیش دەوێ. لە ڕاستیدا زۆرجـار وابـووە هێزێکی کـوردی لەگەڵ ڕژێمێکی نادیموکراتو بگرە دیکتاتۆری دیالۆگو نزیکبۆتەوەوبگرەهاوپەیمانیشیلەتەکدا کردووە، بەڵام لەهەمان کاتدا هەر ئەو هێزە هێزێکی تری یا چەند هێزێکی تری، کە ئەوانیش سیفەتی کوردیو کوردستانیو دیموکراتیان بۆخۆ داناوە، بە دوژمنی ژمارە یەک داناون. لە ڕاستیدا ڕەدکردنەوەی ئەویترو تەنگ بە ئەویتر هەڵچنین خەسڵەتی هەرە باڵادەستی هێزە سیاسیە کوردیەکان بووە بەرامبەر بە یەکتر.

٢) کێشەی ناکوردستانیبوون. لێرەدا بەمەبەست ئەوە نییە کە حیزبی کوردیمان کەمن کە سیفەتی کوردستانی بدەن بەخۆ، بەڵکو لەڕاستیدا حیزبی کوردیمان نین کە سیفەتی کوردیو کوردستانی نەدەن بە خۆیان، بەڵام مەسەلە لەم ئاستەدا ناوەستێ کە ئایا حیزبێک سیفەتی کوردستانی دەدا بە خۆی یا نا، بەڵکو کێشەکە لەوەدایە کە زوربەی کات ناوو دروشمەکان لەلایەک وە ئەو سیاسەتانەی ئەو حیزبانە پەیڕەویان کردووە لەلایەکی ترەوە بە تەواوەتی وە بە شێوەیەکی یەکجار ڕووخێنەر دژ بە یەکترن. لەکاتێکدا ناوو دروشمەکان ئەوپەڕی کوردستانی بوونە، لەلایەکی ترەوە سیاسەتی عەمەلی پاوانخوازیو لەتکردنی پانتایی (مساحە)ی نەتەوەیی (کوردستانی) بووە بۆ چەند پاوانێکی حیزبی تەسک. لە ڕاستیدا ئەگەر هێزە سیاسیە کوردییەکان لە بۆچوونی دیموکراتیو کوردستانی ڕاستەقینەدا بـەو پرەنسیپە کاربکەن پانتایی سیاسەتی هێزە سیاسییەکان پانتایی نەتەوەیە وە لە پراکتیکدا ئەوە بکەن ئەوا زۆرێک لە کێشەو لاوازیەکانی ناو ناسیۆنالیزمی کوردی چارەسەر دەبن. ئەوەشی دەبـێ جێگەی سەرنج بێت ئەوەیە کە ئەو پەرتەوازیە ڕووخێنەرەی ناو ناسیۆنالیزمی کوردی نەک هەر ڕوو بـە دەرەوە شتێکی یەکجار نێگەتیڤ بـووە بەڵکو زوربـەی جار ئەو پاوانخوازیە ڕەهەندی کولتوریو کۆمەڵایەتی (لە بنەما تەقلیدیەکانیدا)و نـاوچـەخـوازیو زاراوەخـــوازیو عەشیرەتگەری بەهێزکردووە. لە ڕاستیدا بەرجەستەکردنی ئەو ڕەهەندانە لە هەڵسوکەوتی حیزبە سیاسیەکاندا نەک هەر نەگونجاوە لەگەڵ پرەنسیپی دیموکراتیبوونو کوردستانیبوون بەڵکو لە حاڵەتی دژایەتیشدایە لەگەڵ چەمکی ناسیۆنالیزم وەک چەمکێکی مۆدێرن.

زۆر بە کورتیو زۆر بە چڕی، کوردستانیبوونو دیموکراتیبوون نەک هەر دوو دیوی هەمان دراو پێکدەهێنن بەڵکو دوو کولتوری سیاسیو دوو هەڵوێستەو بەرجەستەبوونی فیکریو زهنیو سیاسیین کە بە شێوەیەکی ئۆرگانیکی تێکەڵاو بە یەکتر دەبن، کە دواجار لەیەکجیاکردنەوەیان ئاستەمە. هەڵبەتە پرسیارێکی زۆر گرنگ ئەوەیە: ئایا ئەگەر ئەو سنوورە سیاسیانەی کوردستانیان دابەشکردووە ڕێگر بووبن لەبەردەم کوردستانیبوون لە ئاستی کوردستانی گەورە (کە ئەوەش بیانویەکی هەردەم ئامادە بووە) ئەی لە ئاستی هەر پارچەیەکی کوردستان ئەو هەموو ڕەدکردنەوەو قەبوڵنەکردنی هێزو بیری تر یا هێزەکانی تر (هەندێ جاریش خوێنڕێژی بە شێوەیەکی بەربەریانە لە یەکترو لە جەستەی نەتەوە) بۆ؟

وەڵامی ئەو بەشەی پرسیارتان کە ئایا ناسیۆنالیزمی کوردی «ئامانجەکانی ناسیۆنالیزمی وەکو چەمکێکی فیکریو سیاسی لە خۆیدا هێنابێتەدی» زۆر دەکەوێتە سەر ئەوەی کە ئایا مەبەست لە ناسیۆنالیزم چیە لە ڕووی فەلسەفەی سیـاسـی و پـرۆگـرامـی سیاسی ناسیۆنالیزمەوە. هەندێک پێیان وایە کە چەمکی ناسیۆنالیزم دەبـێ بەبێ سێو دوو وە بە ڕاشکاوی گرێدراوی ئامانج لەپێناو دەوڵەتی نەتەوەیی (تۆ بڵێ دەوڵـەت-نـەتـەوە) بێت وە بەو مانایەش خەباتکردن بۆ هەر شتێکی کەمتر کەمکردنەوەیە لە ماناو مەبەستی ناسیۆنالیزم. لەلایەکی ترەوە لەگەڵ گەشەکردنی خەبات لێرەو لەوێ بۆ شتێکی کەمتر لە دەوڵەتی نەتەوەیی بەهەرحاڵ کێشەیەکە بەستراوی خواستە بۆ هێنانەدی هەرنەبێ ڕادەیەک لە دەسەڵاتی «نەتەوەیی» کە ئەویش لە ڕێگەی بەشداریکردنە لە دەسەڵاتێکی تر کە هی ناوەندە لە چوارچێوەی تەرتیباتی ئۆتۆنۆمی، کە زۆرجـار تەرتیباتێکی ئیداریە تا سیاسی. بەم مانایە وەڵامی پرسیاری ئێوە دەبێ پێ لەوە هەڵبگرێ کە ئایا ئێمە چ جۆرە پێناسەیەکمان لا قبووڵە بۆ ئەوەی دواتر بتوانین وەڵامی پرسیارەکە بەو شێوەیە یا بە شێوەیەکی تر بدەینەوە.

بە بۆچوونی خـۆم خـەبـات بۆ ئۆتۆنۆمی، کوردی بەرەوڕووی کۆمەڵێ گرێکوێرەی سیاسی کردۆتەوە کە دەکرێ لە ئاستی ١) فکری یا فەلسەفەی سیاسیو ٢) سیاسەتی عەمەلی کوردیو پەیوەندی لەگەڵ وڵاتانی داگیرکەر (تۆ بڵێ نەتەوەکانی سەردەست)و ٣) ڕەهەندی نێونەتەوەییەوە هەژماریان بکەین. بە مانایەکی تر ئۆتۆنۆمیزم کۆمەڵێ کێشەو دژایەتی جدی لەگەڵ خۆیدا هێناوە وە دەکرێ بڵێین خاڵی لاوازی ئەو ناسیۆنالیزمە کە ئەویش قەبوڵکردنی حاڵەتی داگیرکردنە لەپێناو بەدەستهێنانی «ئـازادی» یا ڕاستتر بڵێین شێوەیەک لە شێوەکانی ئازادی، قەبوڵکردنی ڕەوایەتی سیاسی بەرامبەرە بۆ بەدەستهێنانی ڕادەیەک یا جۆرێک لە جۆرەکانی ڕەوایەتی سیاسی، وە خەباتە بۆ بەناوخۆییکردنی کێشەکە لە ڕێگەی بانگەشە بۆ ئۆتۆنۆمی لەلایەکەوە وە بۆ بەنێونەتەوەییکردنی کێشەی کوردە بۆ بەهێزکردنی پێگەی خۆی لە هەمان «ناوخۆدا»...هتد. لە ڕاستیدا ئەو دژایەتیە، تەنها بۆ نموونە، بە ئاشکرا دەرکەوت لە بەهاری ١٩٩١دا کاتێ کە تەوژمی بەنێونەتەوەییبوونی کێشەی کورد گەیشتە لوتکە، هەڵبەتە بەهۆی کۆچڕەوی سـەدان هـەزار لە خەڵکی باشووری کوردستان. لەلایەکی ترەوە سەرانی کورد لە هەمان کاتدا کێشەی کوردیان بە ترسناکترین شێوە وە بە توندی بە ناوخۆییکردەوە، لە ڕێگەی هامیزکردنو ماچکردنی دیکتاتۆری بەغدا...

دواجار، هەر بۆ ڕوونکردنەوەش، من لە هەندێ نووسراو و گفتوگۆی پێشترمدا ئۆتۆنۆمیو فیدراڵیم نەک هەر یەکسان دیوە بەڵکو هەندێ ئۆتۆنۆمی لە جیهاندا هەن کە هەرنەبێ لە هەندێ لایەنەوە لەو فیدراڵیە بەهێزترن کە لە چوارچێوەی دەستوری عێراقو واقیعی سیاسی لە عێراقدا خەریکە بەرقەرار دەبێ. بەو مانایەش فیدراڵیزم هەر لەو چوارچێوە فیکریو کولتورە سیاسیەدا جێگەی دەبێتەوە کە من پێی دەبێژم ئۆتۆنۆمیزم. لە ڕاستیدا ڕەهەندی سایکۆلۆژی ئۆتۆنۆمیزم کە دەتوانین لە خۆبەکەمزانیو قەبوڵکردنی حاڵەتی خۆکەمتربینین لە ئەویتر (واتە نەتەوەی سەردەست) ڕەهەندێکی هەرە ترسناکە؛ وەختێکیش ئەو ڕەهەندە بەرجەستە دەبێ ئەوا ژێردەستی لە ئاستە هەرە ترسناکەکانیدا بەرجەستە دەبێت.

لە دواییشدا، حەز دەکەم خوێنەری ئازیز ئاگاداربکەمەوە کە ئەو نووسراوو گفتوگۆیانەی مەبەستن، لە ماڵپەڕی تاکەکەسیم بەرچاودەکەون کە ئەمەش ئەدرەسەکەیەتی:

www.burhanyassin.com